

ў прыказках і прымаўках можа быць некалькі метафар: *На белай зямлі сабакі касцяць, на чорнай пшанічку расцяць* [3]. Супрацьпастаўленне антанімічных прыметнікаў *чорны* і *белы* дапамагае праз асацыятыўнае асэнсаванне колераў паказаць кантраст дзеянняў. У прымаўцы *Зямля святая ўсё прымае* [2] значэнне выражаецца ў тым, што зямля прымае ўсё, акрамя спажывецкіх адносін і не можа толькі аддаваць.

Пры абмалёўцы мастацкіх вобразаў у прымаўках і прыказках выкарыстоўваюцца самыя розныя моўна-выяўленчыя сродкі. Сустрэкаюцца шматлікія параўнанні: *Родная зямелька – як зморанаму пасцелька* [2]. У гэтай праказцы можна выявіць сінанімічную сувязь паміж словамі *зямелька* і *пасцелька*, праз якія актуалізуюцца паняцці пра сувязь чалавека і Радзімы.

У прыказцы *Зямля не згарыць, не ўтоне* [2] супрацьпастаўленне дзеясловаў *згарэць* і *утануць* указвае на тое, што зямля пастаянна абнаўляе свае жыватворныя сілы, не дапускае перавагі як залішне дрэннага, так і залішне добрага.

Антанімічныя пары даволі часта сустракаюцца ў загадках. Напрыклад: *Вясной конь іграе, а летам аддыхае*. (Вада ў рацэ) [2, 121].

Іграе і *аддыхае* – кантэкстуальныя антанімічныя дзеясловы. Загадка зыходзіць ад светаадчування чалавека, які не раз захапляўся характам, дагледжанаю сілаю і спрытам каня, што пасвіўся на мурагах і сыцеў на адборным аўсе. Такі конь і сапраўды мог “іграць” мускуламі, паставай, маланкава-імклівым бегам і рытмічна выразным стукам сваіх капытоў. З іншага боку, антонімы *іграе* і *аддыхае* можна разгледзець, як перадачу прыроднай з’явы: у вясну, калі “іграе”, весела разліваецца, імкліва бяжыць і журчыць у ручаінах веснавая вада, якая толькі пасля, улётку, спакойна ўлягаецца “аддыхаць” у рачныя берагі. Такім чынам, калі мець на ўвазе асацыятыўнасць і паралелізм жывога чалавечага мыслення, то зразумела, што загадка ўтворана на аснове супастаўлення далёкіх і розных з’яў, паміж якімі народ-мастак убачыў пэўнае падабенства. Кантраст антанімічных дзеясловаў дапамагае выявіць асаблівасці прыроднай з’явы і накіроўвае да разгадкі.

Такім чынам, прыказкі, прымаўкі і загадкі – гэта паэзія думкі, паэзія жыццёвай праўды, прыгажосць народнай мудрасці. Яны прыйшлі з глыбінь стагоддзяў і, як сам народ, бяссмяротныя. З дапамогай супрацьпастаўлення і супастаўлення яны становяцца трапнымі выслоўямі, дапамагаюць больш выразна і ярка раскрыць павучальны змест.

Заклучэнне. Фарміраванне карціны свету беларусаў, у якой праяўляецца своеасаблівае ўспрыманне з’яў, прадметаў, адносін паміж людзьмі, выразна фіксуецца ў мове нашага народа, у яго непаўторных узорах вусна-паэтычнай творчасці.

Беларускія парэміі, у якіх адлюстраваны багатыя працоўны вопыт народа, яго мудрасць, псіхалогія і светапогляд, маральна-этычныя і эстэтычныя ідэалы, – неад’емная частка духоўнай культуры нашага народа. Правільна і да месца выкарыстання прыказкі і прымаўкі надаюць гаворцы непаўторнае характава і асаблівую выразнасць. Можна адзначыць, што прыказкі – гэта адметная скарбніца народнай мудрасці, прымаўкі – упрыгожванне думак і гаворкі.

1. Казакова, І.В. Беларускі фальклор: вучэбны дапаможнік / І.В. Казакова. – Мінск: выдад. Цэнтр БДУ, 2007. – С. 10–25.
2. Ліцьвінка, В. Комплекснае даследаванне фальклору і этнакультуры палесся: матэрыялы II Міжнароднай навуковай канферэнцыі 14-15 красавіка 2005 / В. Ліцьвінка. – Мінск: выдад. Цэнтр БДУ, 2005. – 338 с.
3. Пашкоў, Г.П. Беларускі фальклор: Энцыклапедыя. Т. 2 / Г.П. Пашкоў. – Мінск: БелЭн, 2006. – 832 с.

АСАБЛІВАСЦІ МУЖЧЫНСКАГА ІМЕННІКА ВІЦЕБСКА Ў ПЕРЫЯД З 2000 г. ПА 2005 г.

Калакольцава Д.А.,

студэнтка 3 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Антрапонімы ўяўляюць сабой значны пласт лексічнага складу мовы. Уласныя імёны гучалі і гучаць у штодзённых размовах, іх выкарыстоўваюць у розных стылях мовы. Шлях станаўлення і развіцця антрапаніміі цесна звязаны з гісторыяй народа. Аналіз імён за пэўны перыяд дапамагае аднавіць культурна-гістарычны фон краіны пэўнага часу. Антрапонімы здольны перадаць інфармацыю пра грамадства, яго культуру, таму цесна звязаны з менталітэтам народа. Рэальную карціну фарміравання антрапанімнай сістэмы ў цэлым дапамагае ўявіць аналіз уласных асабовых імён.

Мэта артыкула – выяўленне і апісанне асаблівасцяў уласных асабовых мужчынскіх імён, дадзеных нованароджаным у Віцебску ў перыяд з 2000 г. па 2005 г.

Матэрыял і метады. Даследаванне праведзена на матэрыяле архіўных запісаў Віцебскіх раённых загсаў. Асноўнымі метадамі даследавання выступаюць апісальны метады і метады сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. На працягу пяці гадоў, з 2000 г. па 2005 г., у Віцебску дзяцей мужчынскага полу зарэгістравана 7 950, агульная колькасць дадзеных ім імён – 242. Самымі папулярнымі імёнамі з’яўляюцца наступныя (у дужках прыведзена колькасць носбітаў): *Мікіта* (615), *Уладзіслаў* (604), *Ілья* (416), *Аляксандр* (394), *Максім* (384), *Кірыл* (375), *Дзмітрый* (354), *Іван* (329), *Ягор* (309), *Арцём* (276), *Андрэй* (282), *Аляксей* (261), *Павел* (213), *Станіслаў* (170), *Вадзім* (129).

Для выяўлення характару частотнасці імён у антрапаніміцы прынята знаходзіць сярэдні каэфіцыент аднайменнасці, для гэтага колькасць нованароджаных дзеліцца на колькасць імён. У нашым выпадку дзелім 7 950 на 242, атрымліваем 33 – такім будзе сярэдні каэфіцыент аднайменнасці. Імёны з колькасцю носьбітаў 33 і больш будуць лічыцца частымі. Частых імён у нашым матэрыяле 38, сярод іх *Мікіта, Аляксандр, Уладзіслаў, Ілья, Максім, Іван, Аляксей, Арцём, Кірыл, Цімафей, Даніла, Назар, Вадзім, Станіслаў, Андрэй, Раман, Павел*. Самыя папулярныя – *Мікіта* (615), *Уладзіслаў* (604). Цікава, што гэтыя два імені былі дадзены пятнаццаці працэнтам нованароджаных. Носьбітамі частых імён з’яўляюцца 7 343 хлопчыкі, што складае 92% ад агульнай колькасці нованароджаных мужчынскага полу.

Улічваючы сярэдні каэфіцыент аднайменнасці, да нячастых з колькасцю носьбітаў менш за 33 мы аднеслі астатнія імёны (203 адзінкі). Усе нячастыя імёны мы падзялілі на некалькі груп:

1) з колькасцю носьбітаў ад 32 да 10: *Ян* (30), *Юрый* (27), *Цімур* (20), *Барыс* (12), *Валянцін* (13), *Сцяпан* (18), *Валерый* (15), *Анатоль* (11), *Эдуард* (12) і інш. (усяго 17 імён);

2) з колькасцю носьбітаў ад 9 да 2 – *Васіль* (8), *Богдан* (5), *Міраслаў* (5), *Кліменцій* (5), *Іосіф* (3), *Алесь* (2), *Томас* (2), *Эрык* (4), *Фелікс* (3) (усяго 58 імён);

3) з колькасцю носьбітаў 1 – *Бажэн, Логан, Серджыя, Лукас, Уладлен, Ахмед, Эдгар, Улад, Будулай, Рустам, Гіві, Юліан* (усяго 129 імён).

Для іменаслоўнай сістэмы беларусаў не характэрна ўжыванне складаных і састаўных уласных асабовых імён, аднак такія адзінкі былі намі зафіксаваны падчас збору фактычнага матэрыялу: *Аляксей-Эндрэ* (1), *Віктар-Эрык* (1), *Аляксандр-Леон* (1), *Іван-Аляксандр* (1), *Джона-Уладзімір* (1), *Конг Тхань* (1), *Брэд-Ісаак* (1), *Аляксандр-Віктар* (1), *Аляксандр-Іван* (1), *Аляксандр-Давід* (1), *Аляксандр-Джон* (1), *Франчэска-Арцём* (1), *Фрэнк-Арцём* (1), *Оскар-Арцём* (1), *Альгот-Рамэа* (1), *Карл-Юхан Іван* (1) і інш. (усяго 37 імён). Звяртае на сябе ўвагу той факт, што нярэдка ў якасці складніка такіх імён выступаюць адзінкі *Аляксандр* (11 найменняў з кампанентам *Аляксандр*) і *Арцём* (4 найменні з кампанентам *Арцём*).

Заклучэнне. Такім чынам, мужчынскі імянік нованароджаных віцяблян мужчынскага полу з 2000 г. па 2005 г. характарызуецца разнастайнасцю найменняў: ён уключае 242 адзінкі, сярод якіх частымі з’яўляюцца 38. Пры называнні, як правіла, выбіраюцца імёны, што здаўна выкарыстоўваюцца славянамі. Старажытныя славянскія імёны (*Міраслаў, Ба(о)гдан*) з’яўляюцца нячастымі або адзінкавымі (*Бажэн*). Больш за палову складаюць рэдкія імёны (53% ад усіх), зафіксаваныя ў даследаванні перыяд усяго ў аднаго носьбіта. Значнае месца займаюць складаныя і састаўныя найменні: ім належыць 15% ад усіх антрапонімаў. У такіх онімах, як правіла, адзін з кампанентаў – імя, часта ўжывальнае (*Аляксандр, Арцём, Уладзімір, Дзмітрый, Максім, Сяргей*), другі – не характэрнае для іменаслоўнай сістэмы беларусаў (*Оскар, Іенс, Франчэска, Альгот, Джона*).

1. Беларуская антрапанімія: вучэбны дапаможнік / Г.М. Мезенка (наук. рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Ма-шэрава”, 2009. – 254 с.

ЗАРОЖДЕНИЕ И УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ИНВЕКТИВНОЙ ЛЕКСИКИ: СОЦИАЛЬНЫЕ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИСТОКИ

Калько Э.Д.,

студентка 4 курса ВГУ имени П.М. Машерова, г. Витебск, Республика Беларусь

Научный руководитель – Лапушинская Н.О., канд. филол. наук

В настоящее время вербальное, т.е. словесное оскорбление вызывает растущий интерес в областях лингвистики и юриспруденции. В языкознании это связано с тем, что функционирование лексем со сниженной стилистической окраской в системе языка отличается сложностью и всесторонностью. С позиции юриспруденции трудности возникают при квалифицировании высказываний как инвективных и неинвективных. Несмотря на то, что в течение нескольких последних десятилетий лингвисты уделяют пристальное внимание изучению инвектив, на сегодняшний день не существует точного толкования данного понятия.

Цель исследования заключается в выявлении и характеристике социальных и общественно-политических истоков, а также условий развития инвективной лексики.

Материал и методы. Языковым материалом являются инвективы, отобранные методом сплошной выборки из толковых словарей. Данный языковой материал исследуется с помощью описательно-аналитического и классификационного методов, методов лексико-семантического и лингво-стилистического анализов.

Результаты и их обсуждение. В научной литературе термин «инвектива» трактуется двояко: узко и широко. В первом случае под инвективой подразумевается один из видов оскорбления – словесное нарушение этического табу, во втором – акт вербальной агрессии, к которому причисляется употребление обценной лексики, клеветы. Следует отметить, что слово «инвектива» происходит от латинского *invectiva (oratio)*, которое в переводе на русский язык обладает двумя значениями: 1) ‘ввоз, привоз’,